

מלחמת מנע והסכמת הסנהדרין

א. בדף הקודם נפגשנו עם המחלוקת בהגדרת מלחמת מנע, 'למעוטי עובדי כוכבים דלא לייתי עלייהו' – חכמים הגדירו אותה כמלחמת רשות בעוד שרבי יהודה 'קרי לה מצוה'. ראינו שהגישה המקובלת ברמב"ם היא שהוא פוסק כחכמים ושלדעתו מלחמת מנע היא מלחמת רשות. הלחם משנה פירש שהיא כלולה בסוף דברי הרמב"ם (מלכים ה, א): 'ואחר כך נלחם במלחמת הרשות והיא המלחמה שנלחם עם שאר העמים כדי להרחיב גבול ישראל ולהרבות בגדולתו ושמעו'. ובלשוננו, 'וי"ל דהוזכרה במה שאמר ולהרבות בגדולתו ושמעו דהכוונה שיראו ממנו ולא יבאו עליו והיינו למעוטי עכו"ם דלא לייתו עלייהו'.

והנה, המשנה בסנהדרין מלמדת שמלחמת רשות דורשת את הסכמת הסנהדרין, 'ואין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד', ובימינו אין סנהדרין. האם משמעות הדבר שהממשלה אינה יכולה בימינו לצאת למלחמת מנע? מלחמת רשות הימים למשל התחילה כידוע במבצע של חיל האוויר, מבצע מוקד, כך שהיא נחשבת אולי כמלחמת מנע. האם היה אסור לממשלה לצאת למבצע בשל הגדרתו כמלחמת רשות, מלחמה שדורשת סנהדרין? נפגש עם דברי הרב **ישראל** שדן בשאלה במסגרת דיונו בשאלת פעולות התגמול. בתחילת דיונו הוא מצמצם את עמדת חכמים למצב שבו הסכנה רחוקה (עמוד הימיני טז, ה):

וכתב הרמב"ם ש"עזרת ישראל מיד צר שבא עליהם" היא מלחמת מצוה. והוא כדעת רבנן דרבי יהודה כמפורש בירוש' סוטה, שגם רבנן מודים שאם כבר באו הנכרים הרי זו מלחמת מצוה. ולא נחלקו על רבי יהודה אלא ב"למעוטי עכו"ם דלא לייתי עלייהו ופלי השירי קרבן שם דהיינו "שעושה מלחמה עם שכניו שיש לחוש שברוב הימים יעשו עמהם מלחמה". מלשון זה של השי"ק נראה שיש הבדל בין שהסכנה קרובה לשהסכנה רחוקה ורק כשיש לחוש "שברוב הימים יעשו עמהם מלחמה" הוא שנקרא לדעת רבנן מלחמה רשות, כי היא חששא רחוקה בלבד והרבה סיבות יכולות להולד בינתיים שתעכבנה המלחמה. מה שאין כן אם הסכנה קרובה שמתכוונים לבא למלחמה בזמן קרוב הרי זה מלחמת מצוה גם לדעת רבנן לקדם את פניהם, ולפי זה הרי ענינו שהסכנה קרובה ומקרי הרצח הם מעשי יום יום הרי זה מלחמת מצוה.

מהו חילוקו של הרב **ישראל**? מתי גם חכמים יודו שמלחמת מנע נחשבת כמלחמת מצוה?

אולם, בהמשך הוא מביא את דברי המאירי שמהם מוכח לכאורה כנגד חילוק זה (סוטה מב.):

לא נחלקו אלא שנלחמים עם אויביהם מחמת שיראים מהם שיבאו עליהם או שנודע להם שמכינים עצמם לכך.

ומכאן שהמחלוקת כוללת אפילו מצב שבו 'נודע להם שמכינים עצמם לכך', ובלשונו של **הרב ישראלי** (שם):

אולם לא כן נראה ממשמעות דברי המאירי בסוטה שם שכתב בפירוש הא דלמעוטי עכו"ם: "שנלחמים עם אויבים מחמת שיראים שיבאו עליהם או שנודע להם שמכינים עצמם לכך". משמעות לשונו שאינו מחלק בין זמן ארוך לזמן קצר, ואפילו אם עומדים להתנפל בקרוב שמכינים עצמם לכך, בכל זאת כל עוד שלא באו ממש... זהו בכלל "למעוטי עכו"ם" שהוא רק מלחמת רשות לרבנן דקיימא לן כותייהו.

הרב ישראלי מסביר מדוע גם מצב שכזה של סכנה קרובה מוגדר כמלחמת רשות ושונה ממלחמה לעזרת ישראל, מלחמת מצוה (שם):

וטעמו לכאורה (של המאירי, שכל מלחמת מנע היא מלחמת רשות) משום שדין מלחמת מצוה כשבאו עליהם הגויים הוא מצד מצות ההצלה מ"השבותו לו" ו"מלא תעמד על דם רעך" כפי שנזכיר להלן, וכל עוד שלא באו אין עדיין מצוה זו (של הצלה ופיקוח נפש). ובדומה למה שכתב רבנו ירוחם הובאו דבריו ב"י או"ח שכ"ח בשם יש מי שכתב שכל דבר שאין סכנה עתה אף על פי שיכול לבא לידי סכנה אין מחללים עליו את השבת באיסור דאורייתא, והוא גם כן מטעם הנ"ל שאין דין פקוח נפש רק כשיש כבר עכשו והפעולה היא להצילו מסכנה זו שנמצא בה עכשו.

הסבר את דברי הרב ישראלי: מדוע כל מלחמת מנע נחשבת לדעת המאירי כמלחמת רשות?

המצוה שמגדירה את המלחמה כמלחמת מצוה היא מצוות לא תעמוד על דם רעך. מצוה זו חלה במצב של פיקוח נפש, ורק סכנה שנמצאת כבר לפנינו נחשבת כפיקוח נפש. לכן המלחמה מוגדרת כמלחמת מצוה רק כאשר הגויים כבר באו. אולם, אם הגויים עדיין לא באו, אין כאן דין פיקוח נפש, שכן הסכנה אינה לפנינו, ומצוות לא תעמוד עוד לא חלה.

ב. בשלב הראשון של דיונו, הרב ישראלי סבור בעקבות המאירי שפעולות התגמול אסורות – הן מלחמות רשות ובימינו אין מלך וסנהדרין שיתירו לצאת למלחמת רשות. אולם, בהמשך דיונו הוא טוען שפעולות התגמול מותרות. טיעונו הראשון הוא שהמאירי אמנם אינו מבחין בין סוגי מלחמות מנע שונות, ומגדיר גם מלחמת מנע כנגד סכנה

1. כפי שראינו בדף הקודם זו עמדת בעל השיירי קרבן, והרב זוין חלק על כך והקשה: מצוות לא תעמוד אינה מחייבת סיכון עצמי בעוד שמלחמה ודאי כרוכה בסיכון עצמי. וראה על כך בהרחבה בדף 'מלחמה לעזרת ישראל מיד צר ולא תעמוד על דם רעך'.

קרובה כמלחמת רשות, אך אפשר לבסס את החילוק על דברי **האור זרוע** המובאים **ברמ"א** (שו"ע שכט, ו):

עכו"ם שצרו על עיירות ישראל, אם באו על עסקי ממון אין מחללין עליהם את השבת; באו על עסקי נפשות, ואפ"ל סתם, יוצאים עליהם בכלי זיין ומחללין עליהם את השבת; ובעיר הסמוכה לספר, אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש (משנ"ב: עיר שמבדלת בין גבול שישראל דרים בה לגבול העו"ג וחיישינן שאם ילכדוה משם תהא הארץ נוחה ליכבש לפניהם) מחללין עליהם את השבת. **הגה: ואפילו לא באו עדיין אלא רוצים לבא (א"ז)** (משנ"ב: רצונו לומר כשהקול יוצא שרוצים לבוא אעפ"י שלא באו עדיין מותר ללבוש כלי זיין לשמור ולעשות קול בעיר כדי שלא יבואו דאין מדקדקין בפק"נ, לשון אר"ז).

האור זרוע פוסק שאפילו כאשר הגוים רוצים לבוא ועוד לא באו מחללים עליהם את השבת, ומכאן שגם סכנה עתידית שאינה לפנינו כעת נחשבת כפיקוח נפש. אמור מעתה: אם גם סכנה קרובה שאינה לפנינו נחשבת כפיקוח נפש שמחיל את מצוות לא תעמוד, הרי שגם מלחמת מנע כנגד סכנה שכזו תוגדר כמלחמת מצוה, וכך כותב **הרב ישראלי** (שם):

אם אמנם דעת המאירי שגם כשעומדים לבא ומכינים עצמם הרי זה רק מלחמת רשות לא נקטינן כות"ל. שכן העתיק הרמ"א לענין נכרים שצרו על עיירות ישראל שאפ"ל אם לא באו עדיין אלא רוצים לבא מחללים את השבת להצלתם, ומקורו מהא"ז. ובמ"ב שם העתיק לשון האו"ז שהמדובר **כשהקול יוצא שרוצים לבא**. והיינו בדיוק כצוירו של המאירי שנודע שמכינים עצמם לכך. והמאירי הולך בשיטת אותו יש מי שכתב שהביא ר"י כפי שכבר ציינו לעיל שאין דין פקו"נ אלא אם כן הסכנה היא כבר עכשו לפנינו, אבל לא קיי"ל כדעה זו שכן הב"י לא העתיק זאת בשו"ע... ופירוש הירושלמי למעוטי עכו"ם הוא לפי זה כפי השיירי קרבן שהחשש הוא לזמן מרובה, והיא רק חששא רחוקה. ונמצא שכל שהספק הוא קרוב כנידון שלנו הרי זה בגדר שכבר באו ובזה הוי מלחמת מצוה.

מהי המחלוקת בין האור זרוע למאירי לפי הרב ישראלי? מהו יסודה? מהי הנחת היסוד שעליה בנויים דברי הרב ישראלי? חזור אל דברי הרב קוק שלמדנו בדף הקודם, על עולם המלחמה כמרחב עצמאי. התבונן לאור הדברים על דברי המאירי ונסה להסביר אותם בדרך אחרת!

המחלוקת היא בהיקף דברי רבנן שמלחמת מנע היא מלחמת רשות: המאירי מבין את הדברים בצורה רחבה וכוללת ומגדיר כך כל מלחמת מנע, בעוד שהאור זרוע מחלק בין מלחמת מנע כנגד סכנה רחוקה ובין מלחמת מנע כנגד סכנה קרובה שנחשבת כמלחמת מצוה. יסוד המחלוקת להבנת הרב ישראלי במחלוקת בינינו פיקוח נפש: מלחמה לעזרת ישראל מיד צר מוגדרת כמלחמת מצוה

בשל מצוות לא תעמוד, מצוה שחלה רק במצב שמוגדר כפיקוח נפש². המאירי סבור שרק סכנה שכבר נמצאת לפנינו מוגדרת כפיקוח נפש, ולכן, מלחמת מנע, מלחמה מול סכנה שאינה לפנינו, מוגדרת תמידית כמלחמת רשות. האור זרוע, לעומת זאת, סבור שגם סכנה שאינה לפנינו מוגדרת כפיקוח נפש ומחילה את מצוות לא תעמוד, ולכן מלחמת מנע כנגד סכנה קרובה מוגדרת לדעתו כמלחמת מצוה.

הרב ישראלי מחבר בדיונו בין המישור הכללי לפרטי, ומבסס את המצוה על מצוות לא תעמוד וממילא מכפיף את גדרי המלחמות לגדרי פיקוח נפש. כפי שראינו בדף הקודם, הרב קוק ראה במלחמה מרחב עצמאי, והרב זוין הסביר שלדבריו מלחמה לעזרת ישראל מיד צר אינה מבוססת על מצוות לא תעמוד. ננסה להתבונן לאור הסתכלות זו על דברי המאירי ולהסביר אותם בדרך אחרת: מלחמת מנע מוגדרת תמיד כמלחמת רשות, גם כנגד סכנה קרובה, משום שהיא נתונה לשיקול דעת העם ובחירתו – האם לצאת למלחמה שכזו או לחכות להתקפה³. מלחמת מצוה היא מלחמה שאינה נתונה לבחירת העם ולשיקול דעתו, ולכן מלחמת מנע מוגדרת תמיד כמלחמת רשות. לאור התבוננות זו אי אפשר להסיק בוודאות מדברי האור זרוע שהוא חולק על הדברים: הוא רק מגדיר את המצב של סכנה עתידית קרובה כפיקוח נפש שמתיר לחלל שבת, ולא כמלחמת מצוה, ונראה שגם המאירי יסכים לכך: יש כאן מצב של סכנה שיתיר לחלל שבת אם העם יחליט לצאת למלחמת מנע, אך ההחלטה נתונה לבחירת העם ולכן המלחמה מוגדרת כמלחמת רשות.

ג. לאחר שנגענו בשאלה האם יש מצבים שבהם מלחמת מנע נחשבת כמלחמת מצוה, ננסה בחלקו השני של הדף להתבונן בצורך בהסכמת הסנהדרין למלחמת רשות, צורך שמקורו כאמור במשנה. הגמ' לומדת אותו מהמסופר על דוד המלך (סנהדרין טז):

אלא, כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטו של דוד, כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו, והיה מנגן מאליו. מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר. כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו. אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין לפרנסה! – אמר להן: לנו והתפרנסו זה מזה. – אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו. – אמר להם: לנו פשוטו ידיכם בגדוד. מיד יועצין באחיתופל (איזה הדרך ילכו ואיך יציבו מצד הצבא וטכסיסי מלחמה), ונמלכין בסנהדרין (נוטלין רשות מסנהדרין, כמו ששינו במשנתנו), ושואלין באורים ותומים. אמר רב יוסף: מאי קרא – ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב. אחיתופל – זה יועץ, וכן הוא אומר ועצת אחיתופל אשר יעץ וגו', ובניהו בן יהוידע – זו סנהדרין.

2. הגדרה לה שתי תוצאות הלכתיות: היתר לחלל שבת וחייב על האחר להציל.
3. ולפעמים יש עדיפות להמתנה להתקפה, משיקולי מדיניות בין-לאומית או כדי שכל העם יתמוך במלחמה ולא יראה בה יוזמה של ההנהגה הישראלית. וכן בדרך כלל אין וודאות מלאה שהאויב אכן יתקיף, ולכן לפעמים ההנהגה תעדיף להמתין ולא לפתוח במלחמה יזומה.

מהי מטרת ההימלכות בסנהדרין? מה תפקידם? דברים אלו מובאים גם בברכות, ושם פירש רש"י (ברכות ג.):

ונמליכין בסנהדרין – נוטלין מהם רשות, כדי שיתפללו עליהם.

מהי מטרת ההימלכות לפי רש"י? היזכר בלשון המשנה, 'ואין מוציאים למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד', לשון שממנה עולה שהצורך בסנהדרין מעכב והקשה על רש"י!

לפי רש"י מטרת ההימלכות היא 'כדי שיתפללו עליהם', אך המשנה בסנהדרין מתנה את היציאה למלחמה בהסכמת הסנהדרין, 'ואין מוציאים למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד', ומשמע שהסכמתם היא תנאי ליציאה למלחמה ולא רק כדי שיתפללו!

ד. הרב מנשה שמרלובסקי⁴ מציג שתי אפשרויות עקרוניות בהבנת תפקיד הסנהדרין (ספר הראל⁵, מלחמת רשות ומלחמת מצוה):

בפשטות היה נראה להסביר את הצורך ברשות הסנהדרין כקבלת הסכמה לעצם הצורך והחשיבות לצאת בזמן מסוים למלחמת הרשות... ואף על פי שגם במלחמת הרשות יש צורך לאומי ביציאה למלחמה, כדוגמה המובאת בגמ' שהיה צורך בפרנסה ויכול להיות שאפילו היה בכך חשש רעב... מסתבר שהסנהדרין צריכים לבדוק צורך זה ולתת את הסכמתם לכדאיות ולהכרח לצאת למלחמה... אפשר עוד לומר שהצורך בסנהדרין הוא לא כדעת תורה אלא כהסכמת העם, שהסנהדרין הם נציגי העם והסכמתם היא הסכמת העם.

מהן שתי האפשרויות בהבנת תפקיד הסנהדרין?

האפשרות הראשונה היא שתפקיד הסנהדרין לבקר את החלטת המלך ולהחליט שאכן יש כאן אינטרס חשוב שמצדיק יציאה למלחמה. הצורך בכך קיים כמובן דווקא במלחמת רשות, בשל החשש שהמלך יסחוף את העם להרפתקאות מסוכנות וחסרות תועלות. כדי להתמודד עם חשש זה הגבילה התורה את סמכות המלך וקבעה שהוא לא יכול להוציא את העם למלחמת רשות ללא הסכמת הסנהדרין. האפשרות השנייה היא שהסנהדרין הם נציגי העם, והסכמתם מבטאת את הסכמת העם. החידוש באפשרות זו כפול: ראשית, למרות שהעם חייב בדרך כלל להישמע למלך,

4. ר"מ בשיבת הגולן.

5. ספר הראל, צבאיות ישראלית באספקלריה תורנית, בהוצאת ישיבת הגולן, תשנ"ט. בעריכת הרב אליעזר חיים שנוולד.

המלך לא יכול להוציא את העם למלחמת רשות בעל כרחו. שנית, הסכמת הסנהדרין נחשבת כהסכמת העם משום שהסנהדרין הם נציגי העם.

ה. האם יש מצבים שבהם הסכמת הסנהדרין אינה נדרשת? **המאירי** כותב (שם):
 אין מוציאים למלחמת הרשות, רצונו לומר לכל המלחמות שאינן לכבוש ארץ ישראל והיא מלחמת שבעה עממין או מלחמת עמלק או שבאו האויבים על ישראל מאיזה צד (לעזרת ישראל מיד צד) שכל אלו מלחמת מצוה הן ואין צורך בה לרשות בית דין לכופ את העם אבל שאר מלחמות שהוא עושה מעצמו מצד הרצון או כעס אויב או להרחבת גבולו או לפרסם גבורתו הרי אלו מלחמת הרשות ואין יכול לכופ את העם לצאת בה אלא על פי בית דין של שבעים ואחד.

מהי מטרת הסנהדרין לדעת המאירי?

ניתן לדייק בדברי המאירי שהצורך במעורבות הסנהדרין הוא רק כדי לכפות את העם לצאת למלחמה, ואין יכול לכופ את העם לצאת בה אלא על פי בית דין של שבעים ואחד, אך לא כדי להתיר את עצם היציאה למלחמה, על סיכון החיים ושפיכות הדמים שכרוכים בה. נראה שלפי הבנה זו אין צורך במעורבות הסנהדרין כאשר העם רוצה במלחמה ואין צורך בכפיה. בעל **העיניים למשפט, הרב יצחק אריאלי**⁶, מיישב את הקושיה על רש"י לאור דברי המאירי, ונשוב על הקושי: איך כתב רש"י ש'נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם', והרי הסכמת הסנהדרין מעכבת! עונה **העיניים למשפט** (ברכות ג):

אך הנה המאירי סנהדרין שם כתב דהא דאין מוציאים למלחמת הרשות אלא על פי בית דין הוא כדי שיוכל לכופ את העם לצאת בה, ועל כן במלחמת מצוה אין צריך בית דין עי"ש... ולפי דבריו אינו דין ומצוה במלחמה (שהיא עצמה צריכה הסכמת סנהדרין כדי להתירה) אלא דין במלך (שיכול לכופ את העם רק בהסכמת הסנהדרין) ומעתה במקום שאין צריך כפיה שכולם רוצים בלאו הכי לצאת במלחמה וכדי להתפרנס כמו לפנינו (בגמ' בברכות) אין צורך כלל נטילת רשות אם לא כדי שיתפללו (ולכן בגמ' בברכות כתב רש"י שנמלכים בסנהדרין כדי שיתפללו ואכן שם הסכמת הסנהדרין אינה מעכבת).

הסבר את התשובה – מדוע כתב רש"י בברכות שנמלכים בסנהדרין כדי שיתפללו, מטרה שאינה מעכבת?

6. הרב אריאלי נולד בשנת תרנ"ו (1896) בעיר העתיקה בירושלים. היה מתלמידי הקרובים של הרב קוק ולמד עמו בחברותא מדי יום תקופה ארוכה מאוד. חיבר את סדרת הספרים עיניים למשפט והיה רב שכונה בירושלים. נפטר בשנת תשל"ד (1974).

רש"י סבור כמאירי שהסכמת הסנהדרין נדרשת רק כדי לכוף את העם לצאת למלחמה, ועל כן אין צורך בסנהדרין כאשר העם רוצה לצאת למלחמה. זוהי המציאות שבה עסקה הגמ' בברכות, מלחמת רשות בהסכמת העם שרוצה בפרנסה, ולכן כתב שם רש"י שמטרת ההימלכות בסנהדרין היא כדי שיתפללו בלבד.

הדברים קשים לכאורה: האם ניתן לקבוע בצורה ברורה מתי העם כולו רוצה במלחמה ומתי לא? נראה שאי אפשר לדעת בצורה ברורה שהעם אכן רוצה ומסכים למלחמת הרשות, ועל כן גם אם מטרת הסנהדרין היא לייצג את העם ולהסכים בשמו, אי אפשר לוותר עליהם.

ו. הרב ראובן מרגליות⁷, בעל מרגליות הים, הסביר בדרך אחרת את תשובתו של דוד המלך ואת דברי רש"י. העם פונה כאמור אל דוד בבקשת פרנסה, 'אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין לפרנסה! אמר להן: לכו והתפרנסו זה מזה. - אמרו לו: אין הקומץ משביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו'. תשובתו של דוד היא: 'אמר להם: לכו פשטו ידיכם בגדוד'. ההבנה הפשוטה היא שדוד מנחה לפתוח במלחמת רשות לצורך כלכלי, אולם **הרב מרגליות** מסביר את הדברים אחרת (מרגליות הים סנהדרין טז. כב): דוד מלך ישראל ע"ה לא אמר להם התלקטו גדודים ופשטו ידיכם לשדוד, כי אם להיפך הוא יעץ להם לפשוט ידיהם בגדוד לאשר הענו על ידי גדודי העמלקים שפשטו בארץ והפריעו את כלכלת המדינה (ראה שמואל א' ל' ועמלקי פשטו אל נגב ואל צקלג וכו' וישאל דוד בה' לאמר ארדוף אחר הגדוד הזה... ויאמר אליו דוד התורדני אל הגדוד הזה גו' ויתן את הגדוד הבא עלינו בידנו). אי בטחון שלט במדינה על ידי הגדודים המסתננים ולכן לא היה אפשריות לעם להתפרנס, לא מעבודת אדמה שהגדודים בזזו את היבול ולא על ידי סחר עמים, לכן אמר דוד שיפשטו ידיהם באותו גדוד לכלות הכנופיות של שודדים עמלקים ואז יתפרנס כל אדם בשלום.

מהי תשובת דוד לפי הסברו של הרב מרגליות?

הרב מרגליות מיישב בהמשך את הקושי על רש"י לאור פירושו (שם כג): ולמה שאמרו נמלכין בסנהדרין פרש"י שם כדי שיתפללו עליהם. הדגיש שבעובדא דא לא היו צריכין ליטול רשות להלחם כיון שזו היתה מלחמת התגוננות, לבער כנופיות הגדודים שהפריעו שלום הארץ, ואין זה בכלל התגרות מלחמה שצריך רשות ב"ד כדיני נפשות של רבים. ובכן עיקר פנייתם לב"ד היתה בכדי שיתפללו עליהם.

7. נולד בשנת תר"ן (1889). חיבר למעלה מחמישים ספרים במגוון רחב ומיוחד של נושאים (תולדות המשנה והתלמוד, פנימיות התורה, ועוד ועוד). ספרו הנפוץ הוא מרגליות הים, פירוש על מסכת סנהדרין. ייסד את ספריית הרמב"ם והיה הספרן שלה שנים רבות. נפטר בשנת תשל"א (1971).

הסבר את תשובתו של הרב מרגליות: מדוע תפקיד הסנהדרין היה רק להתפלל ולא לאשר את היציאה למלחמה? מה ההבדל בין המלחמה שם למלחמת רשות רגילה שזוקקת את אישור הסנהדרין?

המשותף לשתי התשובות שלמדנו הוא הטענה שרש"י פירש שמטרת ההימלכות בסנהדרין במעשה דוד היא תפילתם ולא אישורם משום שלא היה שם צורך באישור הסנהדרין – או כי העם רצה במלחמה והמלך לא היה צריך לכפות אותה עליו או משום שזו היתה 'מלחמת התגוננות לבער כנופיות הגדודים שהפריעו שלום הארץ'. אולם, טענה זו קשה לכאורה: הרי הגמ' בסנהדרין מביאה את המעשה של דוד כמקור לדברי המשנה! וצריך לומר שלדעתם אין כאן אלא אסמכתא בעלמא והדין נלמד מסברה.⁸

ננסה לסכם לסיום:

1. מלחמת מנע מוגדרת כמלחמת רשות. לדעת הרב ישראל, הראשונים נחלקו בהיקף הדבר: המאירי מגדיר כך כל מלחמת מנע ואילו האור זרוע מחלק בין מלחמת מנע כנגד סכנה עתידית, המוגדרת אכן כמלחמת רשות, ובין מלחמת מנע כנגד סכנה קרובה ומיידית, שמוגדרת כמלחמת מצוה.
2. מלחמת רשות מותנית באישור הסנהדרין. ראינו שני הסברים אפשריים לכך: א. לוודא את החשיבות והצורך שמצדיקים את הסכנה שבמלחמה. ב. לייצג את הסכמת העם למלחמה. החידוש בהסבר השני כפול: הצורך בהסכמת העם והטענה שהסנהדרין מייצגים את הסכמת העם.
3. בעל העיניים למשפט דייק מדברי המאירי שאין צורך בהסכמת הסנהדרין כאשר העם רוצה במלחמה, והסכמה זו נדרשת רק כאשר העם אינו חפץ במלחמה. כך הוא יישב את הקושיה על רש"י בברכות: רש"י כותב שמטרת ההימלכות בסנהדרין היא שיתפללו עליהם, ודבר זה קשה: הרי הסכמת הסנהדרין מעכבת את עצם היציאה למלחמה! להסברו, העם רצה שם במלחמה, ולכן ההימלכות בסנהדרין היתה לצורך תפילה בלבד.
4. הרב מרגליות הסביר שהמלחמה שם לא היתה מלחמת כיבוש כלכלית, אלא מלחמת מגן כלכלית כנגד הגדוד שפשט בארץ והפריע לחיי הכלכלה התקינים. לדבריו, במלחמה שכזו אין צורך בהסכמת הסנהדרין ולכן רש"י פירש שמטרת ההימלכות היא תפילה.

8. וכך כותב הרב שמרלובסקי במאמרו הנ"ל.